

УДК 159.9

А. О. Івницька

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Досвід проведення бойових дій та повномасштабне вторгнення в Україну держави-агресора переконливо свідчить про те, що ворог будь-яким чином намагається впливати на морально-психологічний стан наших воїнів. Наслідком впливу психотравмуючих факторів є численні психогенні втрати. Тому на сьогоднішній день важливо не тільки врахувати моральні фактори, але й технології психологічної підготовки військовослужбовців до бойових дій. Одним з основних завдань у цьому контексті є організація проведення морально-психологічної підготовки військовослужбовців до участі у воєнних діях.

У процесі підготовки військовослужбовців головна увага має приділятися формуванню у них психологічної готовності до подолання труднощів, пов'язаних з виконанням бойових завдань. Військовослужбовцям необхідно розвивати в себе здібності самовитримки в будь-якій складній чи небезпечній для життя ситуації, протидіяти почуттю страху і паніці, виявляти мужність, сміливість та відвагу.

Психологічна готовність військовослужбовців як предмет наукового дослідження є досить поширеною серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Вивченню психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності присвячені праці таких дослідників, як: О. Блінова, Г. Воробйова, С. Дьяченко, С. Кандибович, А. Кириченка, О. Колесніченко, Я. Мацегора, В. Молотай, В. Осьодла, В. Сисоєва, Ю. Широбокова, В. Ягупова та інших.

На думку О. Колесніченко, Я. Мацегора, В. Воробйова, психологічну готовність до професійної діяльності треба розглядати як «... складне цілісне утворення психіки людини, що інтегрує в собі низку психологічних феноменів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку, мають складну динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні зв'язки. Залежно від того, яке функціональне навантаження виконують змістові характеристики цього феномена у процесі професійної діяльності, їх можна співвіднести до певних «блоків», а саме компонентів психологічної готовності до бойової діяльності» [1, с. 21].

Г. Воробйов також додає, що психологічна готовність військовослужбовця до бою є одним з основних компонентів готовності підрозділу до негайних бойових дій. Психологічна готовність передбачає, по-перше, усвідомлення військовослужбовцем своєї

відповідальності за долю держави, рідних, близьких та високу упевненість в собі, в своїх товаришах, в бойовій техніці і зброї; по-друге, бажання боротьби, прагнення випробувати себе, подолати свої слабкості, перемогти противника [2].

Основними ознаками психологічної готовності військовослужбовця до виконання бойових завдань, на думку Г. Воробйова, є: відсутність метушливості або замкнутості, обачлива і рівна поведінка; чітке, безпомилкове виконання наказів і команд; нормальний фізіологічний стан (частота пульсу, дихання, колір обличчя тощо) [2].

Дослідник виділяє три рівні стану психологічної готовності військовослужбовців до бою: низький, середній і високий.

Низький рівень виявляється в тому, що військовослужбовець невпевнений в собі, не прагне до протистояння, є нерішучим, дуже метушливим або замкнутим, припускається помилок при виконанні простих бойових завдань.

Для середнього рівня характерне поєднання упевненості в собі та недостатнє прагнення до протистояння і рішучих дій. Військовослужбовець припускається незначних помилок при виконанні завдань, його фізіологічний стан близький до норми.

Високий рівень відрізняють бажанням боротьби, відсутністю сумнівів, прагненням випробувати себе, перемогти противника. На такому рівні психологічної готовності військовослужбовець довго знаходитися не може тому, що спрацьовують захисні механізми психіки і фізіології людини [2].

З поглибленням вивчення психологічної готовності у військовій психології сформувалися два підходи до її розуміння. За першим підходом вона трактується як особистісна характеристика, а прихильники другого підходу роблять акценти на вивченні функціональних станів психіки людини, якими супроводжується феномен готовності.

Кожний з цих підходів утворює функціональну єдність й розглядається як тривала (характеристика особистості) й тимчасова (психічний стан) форми психологічної готовності. Під тривалою формою психологічної готовності розуміється система професійних якостей, необхідних для успішної діяльності. Натомість тимчасова готовність полягає в забезпеченні можливості ефективних дій шляхом актуалізації тривалої готовності відповідно до конкретних умов [1].

Дотичним до цих підходів є виокремлення двох форм психологічної готовності працівників ризиконебезпечних професій: ситуативної і тривалої. Ситуативна психологічна готовність характеризує особливості та вимоги майбутньої ситуації, а тривала психологічна готовність – це стійка система професійно важливих якостей особистості, її досвід, знання, уміння, навички.

Ситуативна (оперативна) і тривала (постійна) психологічна готовність перебувають в єдності. Виникнення оперативної

психологічної готовності як стану залежить від тривалої готовності, у свою чергу, ситуативна психологічна готовність визначає продуктивність тривалої психологічної готовності в конкретних обставинах [3].

Досить цікавим для нашого дослідження є визначення психологічної готовності до ризику військовослужбовця, яке надали українські науковці О. Колесніченко, Я. Мацегора, І. Приходько та Н. Юр'єва. Під психологічною готовністю військовослужбовця до ризику, на їхню думку, слід розуміти «... сукупність психологічних властивостей особистості, що визначає її здатність приймати рішення про дії та досягати успіху під час виконання поставлених службово-бойових завдань у вітальних умовах, мотивуючись інтеріоризованими цінностями суспільства та професійними нормами, використовуючи вольові якості, професійні знання, уміння та навички, які посилені взаємодопомогою між колегами, а також навички саморегуляції» [3, с. 88].

Структуру психологічної готовності військовослужбовця до ризику складають чотири компоненти: здатність до вольового зусилля, військова товарицькість, професійна ідентичність, самовладання [3].

В свою чергу, А. Кириченко, описуючи модель психологічної готовності фахівця екстремального виду діяльності зазначає, що вона включає в себе наступні взаємопов'язані та взаємообумовлені компоненти:

- мотивацію обов'язку (самомотивування, в основі чого є обов'язок служби);
- професійна витривалість (здатність використання внутрішнього потенціалу);
- професійна взаємодопомога і довіра (застосування комунікативних навичок для досягнення визначеної мети);
- професійна компетентність (здатність до організації службово-бойової діяльності);
- вольове зусилля (самообілізації, визначення та реалізація ходу дій).

Запропонована модель розкриває структуру вольового акту та має послідовні фази: спонукання до дій, визначення та усвідомлення мети, боротьба мотивів, вольова реалізація запланованих дій [4].

Зауважимо, що існують певні чинники, які, накопичуючись, можуть викликати негативні психічні зміни (невротичні реакції, агресивність, апатію, суїцидальні думки) у певної частини військовослужбовців. Сюди належать: напруженість, невідповідність до військової служби, недостатність часу для відпочинку, погане харчування та матеріально-технічне постачання, відрив від сім'ї. З огляду на це, необхідно здійснювати профілактику цих змін, нехтування якими можуть стати незворотними, викликати захворювання й привести до втрати військовослужбовця [1].

Отже, як бачимо, існують різні підходи до визначення змісту психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності. Ми з'ясували, що психологічну готовність військовослужбовців до виконання бойових завдань слід розуміти як систему здатностей, що у формі специфічного вольового акту забезпечує ефективну реалізацію поставлених завдань в несприятливих умовах професійної діяльності. У функціонально-системному контексті психологічна готовність визначає цільові, тимчасові, ресурсні, операційно-інструментальні, продуктивні, точні параметри. При цьому прояв психологічної готовності в конкретних умовах бойової діяльності пов'язаний з індивідуально-типологічними особливостями психіки військовослужбовців, а саме: їхнім рівнем (локусом) суб'єктивного контролю, а також показниками ситуативної та особистісної тривожності.

Література

1. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації: монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, В. І. Воробйова та ін. Х.: Національна акад. НГУ, 2016. 335 с.
2. Настанова з психологічної підготовки особового складу підрозділів сухопутних військ: навчально-методичний посібник / За ред. Г. П. Воробйова. Львів: АСВ, 2012. 430 с.
3. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І., Юр'єва Н. В. Методика визначення психологічної готовності до ризику військовослужбовців. *Честь і закон*, 2016. № 4 (59). С. 77-89.
4. Кириченко А. В. Модель психологічної готовності військовослужбовця десантно-штурмових військ до діяльності в бойових умовах. *Габітус*, 2022. Випуск 38. С. 59-63.

Івницька А. О. Психологічна готовність військовослужбовців до виконання бойових завдань

Стаття присвячена теоретичному огляду проблеми формування психологічної готовності військовослужбовців до виконання бойових завдань. Розглянуто такі поняття, як «психологічна готовність до професійної діяльності», «психологічна готовність до ризику», «психологічна готовність військовослужбовця до виконання бойових завдань». В статті розглянуто ознаки психологічної готовності військовослужбовця до виконання бойових завдань; визначено рівні стану психологічної готовності військовослужбовців до бою; охарактеризована модель психологічної готовності фахівця екстремального виду діяльності.

Ключові слова: психологічна готовність, професійна діяльність, військовослужбовці, бойові дії.

Ivnytska A. O. Psychological readiness of servicemen to perform combat missions

The article is devoted to a theoretical review of the problem of forming the psychological readiness of military personnel to perform combat missions. The article deals with such concepts as "psychological readiness for professional activity", "psychological readiness for risk", "psychological readiness of a serviceman to perform combat missions". The article deals with the signs of psychological readiness of a serviceman to perform combat missions; the levels of the state of psychological readiness of servicemen for combat are determined; the model of psychological readiness of a specialist in an extreme type of activity is characterised.

Key words: psychological readiness, professional activity, military personnel, combat operations.